

מִתְחַבְּרִים

יהדות מתוך הזדהות

פרשת דברים | גיליון מס 58 | אב תשפ"ד

מפקודיך אֶתְבוֹנֶן (תהילים קיט, קד)

פרשת דברים

1.	תועליות הרלב"ג	שיוכיח הרב והמנהיג את תלמידיו טרם מותו	(דברים א, א) אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב:
2.	עבד המלך	מצוות עם ישראל לכבוש ולרשת את ארץ ישראל	(א, ח) ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ אשר נשבע ידוד לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם: (א, כא) ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר ה' אלהי אבתיך לך אל תירא ואל תחת:
3.	עבד המלך	למנות דיינים ובתי דינים בישראל ולנהוג בהם כבוד	(א, יג) הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם. (טו) ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם וגו'. (א, יח) ואצוה אתכם בעת ההוא וגו'
4.	עבד המלך	לברך את ישראל כשמזכירים את מספרם	(א, י) ה' אלוֹקֵיכֶם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב: (יא) ה' אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים
5.	עבד המלך	שינהיג הדיין את הציבור ויסבול בהכנעה את טרחם ומשאם	(א, טז) ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר שמוע בין אחיכם
6.	עבד המלך	שלא ישמיע בעל דין דבריו לדיין עד שיהיה בעל דין חבירו עמו	(א, טז) שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו:
7.	עבד המלך	לא להכריע הדין לפני ששומעים את בעלי הדין	(א, טז) שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו:
8.	בה"ג קמב	לאהוב משפט ולדון כדיני התורה	(א, טז) ושפטתם צדק
9.	חינוך תידי: מל"ת סה"מ ל"ת רפד סמ"ג לאוין קצד	שלא למנות דיין שאינו הגון [שאינו חכם בדיני תורה, אע"פ שהוא חכם בחכמות אחרות]	(א, יז) לא תכירו פנים במשפט
10.	עבד המלך	שלא להסביר פנים לאחר ולדבר לו רכות ולהרע פנים	(א, יז) לא תכירו פנים במשפט
11.	חינוך תטו: מל"ת סה"מ ל"ת רעו סמ"ג לאוין רו	שלא יירא הדיין מבעל דין	(א, יז) לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא
12.	תועליות הרלב"ג	גודל חטא הנרגז, שלעולם אינו רואה טוב, רק החסרון. וחז"ל קראו למרגלים בעלי לשון הרע.	(א, כז) ותרגזו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו:
13.	הוראות דברי מוסר שצריך ללמוד מרוח התורה המצוות ורעיון	לדעת שכאשר אין השגחת השכינה עם ישראל הם מובסים, וכאשר ה' עמם הם מנצחים.	א, מב) ויאמר ה' אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם וגו' ואדבר אליכם ולא שמעתם וגו' ויצא האמרי וגו' ויכתו אתכם בשעיר עד חרמה:
14.	רמב"ן	שלא להתגרות מלחמה באדום. כי ארצם נתונה להם מה' כבני שעיר צאצאי אברהם ויצחק	(ב, ד-ה) ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו וגו' אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר.

15.	רמב"ן	שלא להתגרות ולהלחם במואב. כי ארצם נתונה להם מה'. כבני לוט אחי אברהם	(ב, ט) אל תצר את מואב ואל תתגר בם
16.	רמב"ן	שלא להתגרות ולהלחם עם בני עמון. כי ארצם נתונה להם מה' כבני לוט אחי אברהם	(א, י, ב, יט) אל תצורם ואל תתגר בם עו הע ווש
17.	תועליות הרלב"ג	ראוי להחזיק בשלום וכשבאים על עיר צריך לפתוח בדברי שלום	(ב, כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל פיתון מלך חשבון דברי שלום לאמר.
18.	עבד המלך	לא לירא מהאויבים הנלחמים בישראל	(ג, כב) לא תיראום כי ה' אלוהיכם הוא הנלחם לכם.

בפרשת השבוע

פרשת לא אוכל לבדי שאת אתכם

(א, ט - טו) ואמר אלכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם. איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם. הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם. ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות. ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים וגו'.

אימתי היה 'בעת ההיא' לא נתפרש, רק שהיה בחורב, ובעת שהתכוננו לצאת בדרכם להיכנס לארץ לפני חטא המרגלים. והנה בפרשת יתרו נאמרה פרשה של מינוי שופטים בעצת יתרו (שמות יח, יט - כב): "ועתה שמע בקולי איעצך ויהי אלוקים עמך וגו'. ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות. ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם". בפרשתנו ישנם ביטויים שנזכרו שם בפרשת יתרו 'שרי אלפים ושרי מאות וגו', ולכאורה מכון לאותו מאורע. אולם מאידך נזכרים כאן לשונות וביטויים שלא נאמרו בפרשת יתרו כגון 'איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם', אולם יש למצוא לזה מקביל בפרשת בהעלותך: וכך נאמר שם (במדבר יא, יד) 'לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני'. ושם אמר לו הקב"ה (שם פסוק טז) 'אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרי... וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמת עליהם, ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך'.

ובכללות סגנון תלונת משה בפרשת בהעלותך, עוסק בעניין הנהגת העם, ככתוב "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם". ובא לפתור שם את בעיית ההנהגה 'ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך'. וזה מקביל לכתוב בפרשתנו: "לא אוכל לבדי שאת אתכם", ואילו בפרשת יתרו כל דבריו נוגעים רק לעניין המשפט, 'אנשי חיל יראי אלוקים אנשי אמת שונאי בצע. וכן יש להשוות "הבו לכם אנשים וגו' וידועים לשבטיכם". עם המעלה הנדרשת ב'בהעלותך' 'אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרי'. וגם דבר זה שייך יותר להנהגה מאשר למשפט.

ומעתה יש לדון האם משה מתאר כאן את המאורע של פרשת יתרו או של פרשת בהעלותך, והעולה במחשבה, שבפרשת דברים משולבים שני המאורעות כאחד, כי בפועל שני התפקידים שמינה משה התקיימו יחדיו, הן להיות שופטי העם ולשפוט צדק, והן להיות ראשים ומנהיגים עליהם, שחלקו עמו בהנהגה לשאת עמו במשא העם. ושילב בדבריו את שני המאורעות שהביאו להם את תפקידם הכפול. כלומר שמשה בסיפורו מאחד את שני המאורעות שהיתה להם משמעות אחת.

ויתכן לומר עוד באופן יותר מחודש, שאכן היה הכל מאורע אחד, וסופר בפרשיות הקודמות מזוויות שונות, בפרשת יתרו מספר על מינויים כשופטים, ובפרשת בהעלותך על שיתופם בהנהגת העם, והכל התרחש למעשה בהתחלת נדודיהם במדבר (קברות התאוה), ובפרשת יתרו פרשת 'ואתה תחזה' בלאו הכי נאמרה שלא במקומה, וכמבואר ברש"י עפ"י חז"ל ש'ויהי ממחרת' זה ממחרת יוהכ"פ, ויתכן שאז נתן יתרו את העצה, אבל הביצוע בפועל היה בעת תחילת הליכתם במדבר.

זה גם מתאים עם פרשתנו שבו ממוקם הזמן 'בעת ההיא' של אמירת 'לא אוכל לבדי', אחרי שה' דיבר בחורב 'פנו וסעו לכם'. וזה היה בחודש השני בשנה השנית, כאשר נעלה הענן, בעשרים לחודש. ואז גם "חובב" חותן משה סרב לבקשת משה ללכת עמם, ואמר "לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך" (במדבר י, ל). וזה מקביל ל"וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו" (שמות יח, כז) שבסיום פרשת "ואתה תחזה".

טבעי להיות יהודי

פרק לט: חלק המצוות של "צדקה ומשפט"

בפרק הקודם העמדנו את כלל התורה והמצוות על שלש חלקים. שלשה אופנים, ובארנו שכל אחד מהם פועל באופן אחר, ויסודם הנפשי בא ממקום אחר בנפש, ואין מצוה שאינה שייכת לאחת משלושת אלו. והם:

- א. משפט וצדקה.
 - ב. הכרה במציאות ה' ועבודתו.
 - ג. קדושה.
- ורק משלשתם יחד נבנה בניין היהודי. ומי שאינו משקיע באחד מהם, או שאינו רואה בו עיקר גדול, אלא דבר צדדי, מחמיץ את כלל תמונת התורה, ומעוות את האיזון והשלימות שבבניין היהודי.

והנה היסוד הראשון כאמור הוא 'צדקה ומשפט'. שהוא רצון ה' היסודי שהאדם יעשה את הטוב והישר, ולהתרחק ממה שאינו נכון וראוי לעשות.

המצוות שנכללות בגדר 'צדקה ומשפט', אלו הם ה'מצוות שבין אדם לחברו', הנקראות בספרי הראשונים ובעלי המחקר 'המצוות השכליות'. מצוות שהשכל האנושי מחייבן, שאילו לא נאמרו היה מתחייבים בהם מצד עצמן. והמשותף לכל המצוות הללו, שהרגשת חובתן ומוסריותן נמצאת בנפש האדם, מעצם היותו צלם אלוקים, הוא מרגיש בנפשו את תביעת המשפט לנהוג בצדק, ושיש זכויות לכל אדם על גופו ועל ממונו, ומצפונו מחייבו שלא לפגוע בזולת, בגופו ובממונו ובזכויותיו.

והציווי האלוקי שבתורה בא רק לצוות ולחייב את האדם בהם, וכן לקבוע את גדיהם, אך אין יסוד הדברים מחודש לאדם. וכן מצוות הצדקה מושרשות בנפש האדם ברגשות החמלה שבו, שתובע ממנו להתייחס לצלם האלוקים של הזולת ולהיות איכפתי לצרכיו.

ואף שגם באומות העולם יש צדקה ומשפט, הבאים מצד רצון לסדר מדיני, או רגשות מצפון וחמלה אנושיים, אולם חובת התורה לקיים זאת משום חובת הציווי האלוקי, ולעורר את רגשי הצלם אלוקים, וצורת הקיום הנכונה היא לקיים מצד ציווי ה' אשר מחייב לנהוג במשפט וצדק הטבעי המושרש בנפש. וכן לעורר בנפשו רגשי החמלה על הנצרכים, ולתת להם משלו. ומעלה יש בקיום מסגרת הצו האלוקי מלבד שהיא מחייבת את האדם בכל מצב, אפילו כאשר אינו בכוח לשפוט את הדברים, ואינו עירני לצרכי הזולת. ובפרט שמעמיד בקרבו יסוד איתן מול פיתויי היצר, וכמו שכתוב שאמר אברהם (האדם שעליו מעיד הקב"ה "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט") לאבימלך (בראשית כ, יא) "רק אין יראת אלוקים במקום הזה, והרגוני על דבר אשתי". כלומר מאחר שיש כאן יצרים, וכיון שאין יראת אלוקים, אזי המוסר הוא רגש וולונטרי בלבד, ואין הוא דבר שיעמוד מול הפיתוי.

ועוד שהצו האלוקי מעמיד את הדברים בגדרי הלכה באופן חד וברור, מה שאין כן המצפון ורגשות החמלה הם כלליים, והאדם עלול להגמיש אותם לפי נטיותיו הרגעיות.

אך העיקר הוא שעל ידי שמקיים זאת מצד מסגרת חובת התורה, הרי מחדיר לעצמם של החיים את ה"צו האלוקי", ובכך מעמיד האדם את נפשו כצלם אלוקים, המשקף בהנהגותיו את סדרי היושר הנתבעים מצד האלוקים. ואף שגם נפשו מסכמת לזה מצד עצמה, הרי אדרבה, זה רצון ה' בקיום מלא של הדברים שהצו האלוקי יסכים עם צו הנפש ויכוון אותו. וכאשר מקיים את המצוות הללו מתוך רגש נפשו ומתוך ידיעה שכך הוא רצון ה', בכך נמצא רצון ה' שורר בתוך סדרי הבריות וקובע אותם.

וזה מה שנאמר (ירמיה ט, כג) 'כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, כי אני ה' עשה חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפצתי נאם ה'.

כלומר שאין המשפט רק סדר שקבע ה' עבור הנבראים שהוא תובע מהם לנהוג על פיו. אלא עצם הופעת מציאותו כמנהיג הבריאה היא הופעת צדקה ומשפט, ולכן חייב האדם להנהיג עצמו בסדרי צדקה ומשפט שבכך הוא מזדהה עם האלוקים, ומשקף את מציאות ה' בנפשו ובסביבתו, ובמידה שאישיותו מזדהה ומסכמת ומתמזגת עם סדרים אלו, כך הוא מקיים את ייעודו להיות 'צלם אלוקים'.

עשיית 'צדקה ומשפט' משמעותה "לזרום" בחיים טבעיים מתוך השקפה של נוכחות המנהיג לבירה, שמתוך כך שומה על האדם להיות מחוייב לכלל הברואים, להגביל את האנוכיות העצמית שלו ולהתחשב בזולת. עשיית 'צדקה ומשפט', היא העבודה הנובעת מעצם ההכרה בהנהגת ה' בעולם, הזדהות וזרימה עם הטוב השופע בעולם, כאשר אדם מתבונן סביבו ורואה את כל הטוב השופע בבריאה, אף הוא משנס מתניו ופועל להיטיב לטובים ולעשות משפט לעשוקים.

וזה צורה אחת להביא את דבר ה' בבריאה, להחדיר הנהגה של יושר וצדק בין הנבראים, ובמיוחד כל אחד בעצמו, בתודעתו ובמעשיו. ובכך נמצא קול ה' בעולם, והוא דבר הנביא האמור - 'השכל וידוע אותי, כי אני ה' עשה חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפצתי'.

וכאשר האדם נוהג בהתאם לטוב השופע בבריאה, מידה כנגד מידה, מושפע העולם בטוב ובחסד. וכמו שאמרנו בגמרא (סוכה מט, ב) - 'ואמר רבי אלעזר כל העושה צדקה ומשפט, כאילו מילא כל העולם כולו חסד, שנאמר אוהב צדקה ומשפט, חסד ה' מלאה הארץ'.

וכך מפורש בכמה מקומות בתנ"ך שצדקה ומשפט הוא תמצית התכלית והייעוד של האנושות בעולם. ובכך ממלאים את הייעוד שהכין הקב"ה לנבראים, כאשר נבאר בהמשך.

אין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה

"והערבה והירדן וגבול, מכנרת ועד ים הערבה ים המלח" (דברים ג, יז). בגמרא (בכורות נה.) 'רבי מאיר אומר הירדן מפסיק למעשר בהמה וכו'. א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן היינו טעמיה דרבי מאיר, דאמר קרא (יהושע יח, כ) 'והירדן יגבול אותו לפאת קדמה', הכתוב עשאו גבול בפני עצמו. וכו'. אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן **אין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה**, למאי הלכתא אילימא לנודר הלך אחר לשון בני אדם וכל היכא דקרו ליה ירדן איתסר ליה, אלא למעשר בהמה, תניא נמי הכי ירדן יוצא ממערת פמיס, ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריא ובימה של סדום והולך ונופל לים הגדול, ואין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה. א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן למה נקרא שמו ירדן שיוורד מדרך, א"ל ר' אבא לרב אשי אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה ויקראו לו ללשם דן, בשם דן אביהם, וא"ר יצחק לשם זו פמיס, ותניא יוצא ירדן ממערת פמיס, אמר רב כהנא זכרותיה דירדנא ממערת פמיס, היכא דאמר לא שתינא מים ממערת פמיס איתסר ליה בכליה ירדנא.

המימרא 'אין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה' טעונה ביאור, שהרי בכל התורה וספר יהושע מוזכר שהירדן נקרא בשמו לכל אורכו, מיציאתו מים כנרת ואילך, עד כניסתו לים המלח.

ורש"י מפרש מבית ירחו ולמטה - אבל כל מה דמשיך למעלה מיריחו לא ירדן הוא, דבטל חשיבותו שמתערב בימים גדולים. דברי רש"י תמוהים דמהיכי תיתי דדוקא מיריחו אינו מתערב בימים גדולים. ובפרט שכיום אנו יודעים שיריחו סמוכה מאד לכניסת הירדן אל ים המלח, ומרחקים גדולים מצפון לו אין הירדן מתערב בימים אחרים. ואין שום הבדל בין לפני יריחו לאחרי יריחו.

ונראה שזה גם כוונת קושיית התוס' שנתקשו בה המפרשים, וכן פירש בחזו"א (בכורות סכ"ז סק"ד ד"ה תוד"ה אין) בכוונת התוס'. ובתוס' כתב - 'ונראה לפרש דמקרא קא דריש דאין קרוי לירדן אלא מבית ירחו ולמטה, דקרא והירדן יגבול אותו משתעי מבית ירחו ולמטה'. דברים אלו צריכים פשר. וגם עצם הדבר תמוה, שלפי זה נמצא שכל ההלכה של רבי מאיר שהירדן מפסיק למעשר בהמה, נוגעת רק לקטע קצר ביותר בסוף מהלכו, בעוד רוב רובו של הירדן אינו מפסיק כלל.

חוקרי הארץ בדור האחרון¹ מציעים פתרון נפלא ואמיתי. [ואף שאין כולם אישי תורה מובהקים לסמוך עליהם בפירושי התורה, יש לקבל את האמת ממי שאמרו, והדברים מדברים בעד עצמם].

יש לדעת, שבמקום בו יוצא הירדן מהכנרת, היה ישוב קדום בשם 'בית ירח' ועל גבעה למולו ישוב בשם 'צנבריי'. וחורבותיהם קיימות עד היום. מקום זה נזכר במדרש רבה (בראשית צח, יז): 'נפתלי אילה שלוחה מדבר בארצו שכולה בית השלחין, הה"ד (דברים ג) מכנרת ועד ים הערבה. 'מכנרת' - ר' אלעזר אמר ירח, ר' שמואל בר נחמן אמר 'בית ירח', ר' יהודה ב"ר סימון אמר 'סנבראי ובית ירח'. אמר רבי לוי על ההיא תחום בית שאן ושמה כנרת, אמר רבי ברכיה כל חוף ים של טבריא נקרא כנרת, ולמה הוא קורא אותה גנוסר רבנן אמרי גני שרים'. וכן נזכר 'בית ירח' בירושלמי ריש מגילה כמקום הקשור לכנרת. ובעוד מקומות במדרש.

לפי דברי החוקרים הנ"ל כוונת ר' חייא בר אבא ל'בית ירחו' זה ולא ל'יריחו' הסמוכה לים המלח, ודייקא נמי שנקרא כאן בית ירחו, ומעולם לא מצינו שיראו ליריחו 'בית ירחו'.

ובא רבי חייא בר אבא לחדש שלא נאמר שהירדן נחשב כירדן מתחילתו במערת פמיס, אלא דינו כירדן מתחיל רק מיציאתו מהכנרת. והיינו מ'בית ירחו' ולמטה.

ועדיין לא נתבאר בכל הספרים הללו מהי סברת הדבר, משום מה לא נחשב כירדן לעניין מעשר בהמה, אחר שנקרא ירדן מתחילתו גם לפני כניסתו לימה של סבכי (ימת החולה) ולימה של טבריה. ואדרבה נקרא ירדן 'על שם שיוורד מדרך' (היא פמיס) וכן מפורש בלשון הברייתא 'ירדן יוצא ממערת פמיס'. ומדוע רק לעניין מעשר בהמה אינו נקרא ירדן אלא מבית ירחו ולמטה.

אכן הביאור בזה הוא פשוט לפי מהלך זה, שהרי כל מה שהירדן מפסיק למעשר בהמה הוא משום שהוא גבול ארץ ישראל כמו שנתבאר בגמרא ומצד חשיבותו כגבול לפיכך הוא מפסיק כיון שהתורה מחשיבה אותו כגבול וארץ אחרת. שהואיל שהוא גבול לארץ ישראל הוא גבול גם לעניין מעשר בהמה. וזה מה שבא רבי חייא בר אבא ללמדנו, דאף שהירדן ישנו גם מצפון לכנרת, אבל שם אין הוא מהווה גבול ולכן אין לו חשיבות של ירדן לעניין הפסק למעשר בהמה. וכמו שכתוב (במדבר לד, יא) 'וְיָרֵד הַגִּבֹּל מִשְׁפַּח הָרְבִּלָּה מִקֶּדֶם לְעֵין וְיָרֵד הַגִּבֹּל וּמִחֲזָה עַל כְּתָף יָם כְּנָרְתָא קְדָמָה: וְיָרֵד הַגִּבֹּל הַיִּרְדְּנָה וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו יָם הַמֶּלַח'. הרי שרק מהכנרת ודרומה הירדן הוא הגבול, אבל מצפון לכנרת הגבול עובר מזרחה מהירדן, בין ההרים ולא בירדן.



מוצא הירדן מהכנרת גלוי משנות התר"פ

כלומר שלעולם אין כל פגם בשם 'ירדן' שלו גם מצפון לכנרת, והמימרא 'אין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה' הוא רק לעניין ההפסק, כיון שרק בקטע הדרומי מהכנרת הוא מהווה גבול בין הארצות, ולכן רק הוא מפסיק למעשר בהמה.

¹ הרב חיים הירשנזון ב"לקוט מערבי" בהוצאת לונץ ניו יורק תרס"ד, וראה גם בספר 'ארץ ישראל ושכנותיה' א. הורביץ תרע"ה ערך בית ירח, 'אוצר ישראל' ערך בית ירח. חקרי הארץ וואלמן תרצ"ד. ועוד. ('הרב גורן', ב'מחניים' ק"א תשכ"ה, 'אור המזרח' תשכ"ה), גם בספר 'אדמת קודש' שנתחבר לפני יותר ממאה שנה (ע"ר 'יצחק גולדהאר עם הסכמות מהרידב"ז והגר"י דיסקין, והוא מהווה מקור מוסמך בקרב כמה מחברים ת"ח) רומז לפירוש זה בדברי הברייתא, (ועיין בספר משנת יוסף שביעית פרק ו' משנה א שמציין לפירוש זה בדברי האדמת קודש, אם כי כאמור הדברים באים שם רק ברמז).